

Kuule,
kansalaisilla
on asiaa!

SOSTE

Tämän julkaisun tiedot perustuvat keväällä 2011 kerättyyn kyselyaineistoon, josta on koottu raportti **Kansalaisbarometri 2011 – Hyvinvointi, palvelut ja osallisuus kansalaismielipiteissä**. Poikkileikkausvertailussa on käytetty raportin **Kansalaisbarometri 2009 – Suomalaisen arvioita hyvinvoinnista, palveluista ja Paras-uudistuksesta** aineistoa.

SOSTE on valtakunnallinen kattojärjestö, joka kokoaa yhteen noin 250 sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteisöä. SOSTEn tavoitteena on sosiaalisesti eheä, terve ja aidosti osallistuva yhteiskunta, jossa järjestöillä on vahva rooli.

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
www.soste.fi/julkaisut

Kuvalähteet: etu- ja takakansi Veikko Somerpuro (kuvissa järvenpääläiset Tarja Edry ja Kalle Tahkolahti), Scandinavian StockPhoto s. 4–8 ja 14–15, Rodeo.fi / Iofoto s. 9, Rodeo.fi / Mika Heittola s. 10, Tarmo Pekola / kuvaus.fi s. 11, Henrik Kettunen / kuvaus.fi s. 12–13
Toimitus: Texthouse • Ulkoasu ja taitto: Gravision • Painopaikka: Fram Oy, Vaasa • Joulukuu 2012

"Astukaa
kerran kuussa
kansan saappaisiin
taksin sijaan."

nainen, 29

Kysimme tavallisilta ihmisiltä,

miten tyytyväisiä he ovat omaan elämäänsä ja julkisiin palveluihin sekä omiin vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksiinsa asioissa, jotka koskevat heidän omaa hyvinvointiaan. Joiltain osin tuloksia voitiin verrata kolme vuotta aiemmin tehtyyn kyselyyn.

Haluamme kertoa sinulle,

miltä eri ihmisryhmien elämä ja arki näyttää. Viranomaiset, päättäjät, palvelujen tuottajat ja niiden käyttäjät näkevät asiat kukin omalta kulmaltaan. Kaikkien osapuolten tietoa tarvitaan kokonaiskuvan muodostamiseen.

Kun myöhemmin haluat täydentää tai syventää tietoja, löydät kyselyn tulokset julkaisusta Kansalaisbarometri 2011. Julkaisu on myös verkossa www.soste.fi/julkaisut. Keskustelu jatkuu alkuvuodesta 2013 uudessa hyvinvointipoliittisessa lehdessä, lisätiedot www.soste.fi/noste.

Toivomme sinulta

hetken aikaa kansalaismielipiteiden kuuntelemiseen. Jo pelkät otsikot lukemalla saat käsityksen osattomuuden kulminaatiopisteistä ja suurimmista hyvinvoinnin vajeista Suomessa. Tilanne on paikoin hälyttävä. Emme heitä sinulle vastuuta kaiken korjaamisesta kerralla kuntoon, mutta esittelemme julkaisun lopussa muutamia ehdotuksia korjaustoimiksi.

Nyky-Suomen pärjääjät: kaksi työssäkäyvää aikuista

Jos hyvinvointivaltion tilaa tarkastelee terveiden, työssäkäyvien aikuisten näkökulmasta, hyvältä näyttää! Heillä on suhteita ja verkostoja, joiden ansiosta he tuntevat itsensä onnellisiksi. He luottavat viranomaisiin ja omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa.

- Työssäkäynti ja yhdessä asuminen **suojaavat köyhyydeltä**. Vain kolme prosenttia työllisistä kahden aikuisen taloudessa asuvista pitää taloudellista tilannettaan huonona.
- Parhaiten toimeentulevat keräävät itselleen myös **sosiaalista pääomaa**. Heillä on tärkeitä läheissuhteita, he ovat motivoituneita toimimaan järjestöissä ja saavat yhteisöllisyydestä lisää hyvinvoinnin kokemuksia.
- He myös **pysyvät terveinä**, koska heidän rahansa riittävät ruokaan, lääkärissä käymiseen ja lääkkeisiin.

Vaarantaako lasten hankkiminen toimeentulon?

Nyky-Suomen pärjääjät miettivät tarkkaan, kannattaako heidän hankkia lapsia, koska se vetäisi talouden tiukalle, edellyttäisi isompaa asuntoa eli lisävelkaa ja tekisi elämästä haavoittuvamman. Tulonsiirrot lapsiperheille ovat jääneet niin paljon jälkeen yleisestä talouden kehityksestä, että yhden vanhemman tulot eivät riitä pitämään yllä samaa elintasoja kuin ennen lapsia.

“Lapsien hankkiminen ei saa olla kohtuuton taloudellinen rasite.”

mies, 55

- Lapsettomat parit kokevat kyselyn mukaan taloudellisen tilanteensa paremmaksi kun lapsiperheet.
- Kahden vanhemman lapsiperheistä yhdeksän prosenttia on niin tiukoilla, että rahat eivät riitä lääkärikäynteihin.
- Työttömyyttä kokeneista lapsiperheistä lähes joka kolmas pitää taloudellista tilannettaan huonona.
- Jos vanhempien yhteiselo päättyy eroon, tilanne muuttuu kriittiseksi: Yksinhuoltajista melkein neljännes jättää lääkarissa käynnin väliin rahan takia.

Ongelmat kasautuvat yksinhuoltajalle

Jos toinen vanhempi jää yksinhuoltajaksi, hänen elämänsä kurjistuu taloudellisesti, henkisen ja fyysisen sairastumisen riski kasvaa, harrastuksiin ei ole aikaa eikä rahaa – eikä mikään harrastus oikeastaan enää kiinnostakaan.

- Yksinhuoltajista 81 % tuntee itsensä vähintään silloin tällöin **yksinäiseksi**.
- Useampi kuin joka neljäs yksinhuoltaja kokee, että omassa taloudessa **on viimeisen vuoden aikana tarvittu apua** tai palvelua, mutta sitä ei ole saatu.
- Joka viides yksinhuoltaja tuntee itsensä usein yhteiskunnan **huono-osaiseksi**. Opiskelijat ja työssäkäyvät sen sijaan pitävät itseään hyväosaisina perheen rakenteesta riippumatta. Heillä on paremmat mahdollisuudet yhteistoimintaan muiden kanssa, ja se saa elämän maistumaan.

Suomessa
on puoli miljoonaa
ihmistä, joilla ei ole
varaa sairastaa.

Kansalaisbarometri
2011

Yksin ja ilman työtä – todellinen romahdusvaara!

Yksinasuvan työttömän kohdalla ei voi puhua enää vain ongelmien kasautumisesta, vaan kokonaisvaltaisesta pahoinvoinnista "hyvinvointivaltion" huono-osaisimpana jäsenenä.

- Kaksi kolmesta työttömästä tuntee itsensä **syrjityksi** tai ulkopuoliseksi.
- **Liiallinen alkoholinkäyttö** vaikeuttaa perheen elämää todennäköisemmin silloin, kun perheessä on työttömyyttä.
- Yksinasuvilla työttömillä on useammin (52 %) elämää vaikeuttavia **mielenterveysongelmia** kuin yksinasuvilla työllisillä (25 %).
- Työttömissä talouksissa rahat eivät aina riitä edes välttämättömimpään, kuten ruokaan.

"Koen pilkanteoksi sen, kun päättäjämme puhuvat kansalaisista huolehtivasta, oikeudenmukaisesta hyvinvointivaltiosta."

mies, 62

Terveydenhuolto kuuluu kaikille

Opiskelijatalouksissa, yksinasuvilla eläkeläisillä ja perheissä, joissa on työttömyyttä, rahat eivät riitä sairastamiseen. Sosioekonomisten ryhmien väliset terveyserot ovatkin Suomessa suuria, myös kansainvälisesti verrattuna.

Terveyspalvelujen epätasainen jakautuminen on omiaan lisäämään luokkaeroja. Työssäkäyvät ovat työterveyshuollon piirissä. Hyvätuloisilla on varaa maksaa hoidosta ja huolehtia muutoinkin itsestään.

- Naiset ja hyvätuloiset kokevat fyysisen toimintakykynsä ja terveytensä paremmiksi kuin muut.
- **Väestön terveyden näkökulmasta** on huolestuttavaa, että 14 prosenttia suomalaisista katsoo rahojensa riittävän huonosti tai melko huonosti lääkäriä käymiseen. Sairaudet ja vähävaraisuus altistavat myös masennukselle ja osallistumattomuudelle.
- **Äskettäin työttömäksi ja eläkkeelle jääneet olivat peloissaan** siitä, onko heillä varaa ja mahdollisuuksia saada terveyspalveluja.
- **Terveyspalvelujen viivästyminen** on vaikeuttanut joka kolmannen kotitalouden elämää. Yli 600 000 suomalaista kokee, ettei ole saanut tarvitessaan apua, ja kokemus on tuttu etenkin talouksissa, joissa on työttömyyttä.

Vanhukset voimavaraksi

Vanheneville kansalaisille sosiaali- ja terveyspalvelujen huono saatavuus, hakemisen sekavuus ja avun viivästyminen ovat kova kolaus. Työelämässä annettu panos tuntuu suurelta siihen nähden, millaista kohtelua he saavat osakseen. Onneksi vapaaehtoisten ja järjestöjen tuki paikkaa vähän tilannetta.

- Lähes kolmannes yli 85-vuotiaista on usein **yksinäisiä**.
- Usko yhteiskunnalta saatavaan apuun heikkenee iän karttuessa.
- Yli 85-vuotiaat arvostavat ja käyttävät eniten julkisia terveyspalveluita. He kokevat myös saavansa apua ja neuvontaa **sosiaali- ja terveysalan järjestöistä**.

”Sittandet
i dödens
väntrum” alkaa
olla epäinhimillistä
kidutusta.

anonyymi vastaaja

”Olen
asunut 25 eri
maassa ja kaikkialla
kunnioitetaan iso-
vanhempia.”

nainen, 70

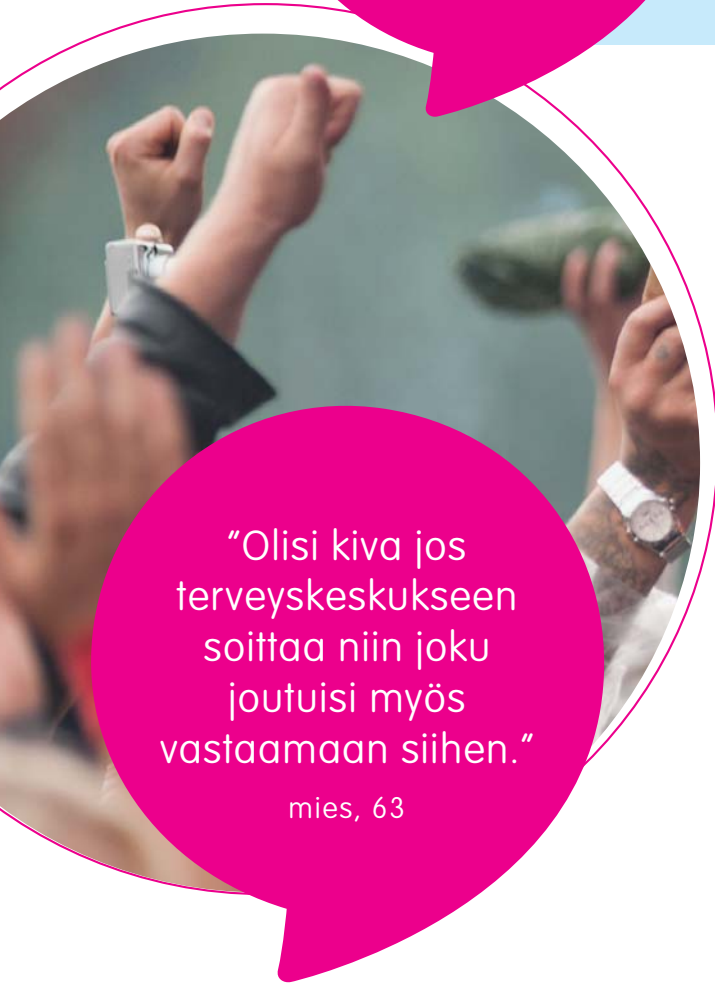
“Noin 70 000 täysi-ikäistä suomalaista kokee itsensä usein sekä huono-osaiseksi että syrjityksi.”

Kansalaisbarometri
2011

Kahden kerroksen väkeä

Suomalaisten kokemukset omasta taloudellisesta tilanteesta ovat eriytyneet kolmessa vuodessa. Kun turvaverkko on heikko, takaiskut työssä tai ihmissuhteissa voivat ajaa kenet tahansa taloudelliseen ahdinkoon.

- Kolme neljästä kyselyyn vastanneesta piti **tuloeroja** liian suurina. Palkkatulojen verotuksen keventämistä ja kulutusverojen lisäämistä kannattaa puolet vastaajista. Pääomaverotusta kiristäisi 64 % vastaajista.
- **Tuloerojen polarisoitumisesta** kertoo se, että miehistään *melko huonosti* toimeentulevien ryhmästä on yhä suurempi osa pudonnut *todella huonosti* toimeentulevien ryhmään.
- Vastaajilta kysyttiin myös, tuntevatko he itsensä hyväosaisiksi. Vuonna 2008 kyllä-vastauksia oli 68 prosenttia ja kolme vuotta myöhemmin vain 48 prosenttia.
- Kyselyyn vastanneista 48 prosenttia uskoi **oikeudenmukaisuuden** toteutumiseen yhteiskunnassa ja 27 prosenttia ei uskonut. Uskonsa menettäneitä olivat pienituloisimmat, 45–74-vuotiaat naiset ja taloudet, joissa oli työttömyyttä.

”Pidetään
konsertteja myös
omien köyhien
auttamiseksi!”

nainen, 64

”Olisi kiva jos
terveyskeskukseen
soittaa niin joku
joutuisi myös
vastaamaan siihen.”

mies, 63

Asenteet ovat jyrkentyneet

Asennemuutosten suunnasta kolmen vuoden kuluessa voidaan nähdä joitain signaaleja. Asenteet ovat tiukentuneet ja kärjistyneet. Palvelujen ajatellaan tavoittavan kansalaiset epäoikeudenmukaisesti. Ihmiset luottavat keskinäiseen apuun enemmän kuin poliittisiin päätöksiin. Voittaako vahvimman oikeus sekä palveluissa että politiikassa?

Julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut ovat hyviä, mutta ne eivät tavoita kaikkia

Hyviä julkisia palveluja pidetään edelleen tärkeinä, mutta niiden oletetaan olevan huonoja – tai siis ne olettavat, jotka eivät ole koskaan käyttäneet niitä. ”*Julkiset palvelut voivat kaatua vain uskon puutteeseen*”, kiteytti 26-vuotias nainen.

- Palveluja käyttävät aiempaa polarisoituneemmin **keskituloiset**. Kaikki eivät hahmota palveluja, eivät osaa hakeutua niiden piiriin eikä heillä mielestään ole niihin varaa.
- **Pienituloisimmista** kolmannes vastasi olleensa tilanteessa, jossa elämä oli vaikeutunut, kun sosiaalipalvelu tai -etus oli viivästynyt tai jäänyt saamatta.
- Yli puolet vastaajista on sitä mieltä, että **ihmiset eivät ole yhdenvertaisia** palvelujen saamisessa.
- Suomalaiset haluavat hyvinvointivaltion säilyvän. Vastaajista 60 % on valmiita jopa verojen korottamiseen, jotta **perusturvaa** voitaisiin parantaa.

Palvelujen ja etuuksien saanti kaatuu kapulakieleen

Suuri osa vastaajista piti palvelujen ja etuuksien myöntämiskriteerejä epäselvinä, ei ymmärtänyt saamiensa päätösten kieltä eikä uskonut mahdollisuuksiinsa vaikuttaa päätöksiin.

Ihmiset luottavat toisiinsa, mutta eivät päättäjiin

Kun yhteiskunnan palvelut eivät tavoita käyttäjää, tämä kääntyy oman sosiaalisen verkostonsa ja paikallisten yhdistysten puoleen. Sydänyhdistyksissä, ystäväpalvelussa, eläkeläisjärjestöissä ja työttömien työpajoissa toimivat ystävät, naapurit ja tutut, joilla riittää toimintakykyä, auttamisen halua ja sosiaalista vastuuta. Viisainta, mitä palvelujärjestelmän kehittämiseksi nyt voidaan tehdä, on panosten keskittäminen juuri **paikalliselle yhdistystoiminnalle**.

”Vaalituloksesta huolimatta toivoisin järjen voittavan.”

mies, 54

”Leijonien joukkuepelistä mallia hallitukselle.”

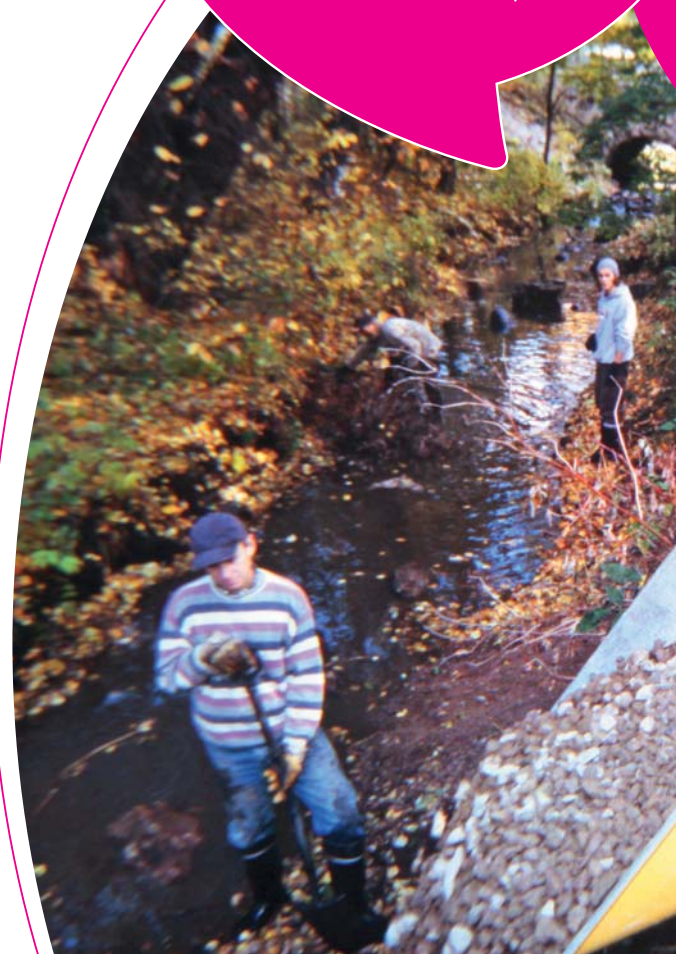
mies, 66

”Panostakaa varhaiskasvatukseen. Syrjäytyminen alkaa jo tarhiaiässä.”

mies, 70

”Ja vanhukset kuihtuu, lapset rikollistuu, rikkaat rikastuu.”

mies, 67

”Lapsilla on oikeus olla myös vanhempiensa kanssa.”

nainen, 59

”Nuoret perheet ja yksin elävät nuoret miehet ovat vähän hunningolla.”

nainen, 54

”Lasten puolesta pelottaa.”

mies, 48

”Päihdeasiakkaat ovat entisiä lastenkodin asukkaita.”

nainen, 43

Aktiiviset kansalaiset alkavat olla todella huolissaan!

Yli puolet aikuisista suomalaisista on sitä mieltä, että kansalaisten ääni ei välity poliittiseen päätöksentekoon. He eivät myöskään usko poliitikkojen tuntevan kansalaisten arkea riittävän hyvin. Aktiiviset toimijat kantavat huolta omasta ja muiden puolesta; heillä on halu vaikuttaa, mutta ei aina väyliä siihen.

- Mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin on tärkeää tai erittäin tärkeää 58 prosentille suomalaisista.
- Kyselyyn vastanneet ilmoittivat pyrkineensä vaikuttamaan esimerkiksi vastaamalla erilaisiin kyselyihin (82 %), muuttamalla osto- ja kulutustottumuksiaan (69 %), lahjoituksilla (61 %), kirjoittamalla vetoomuksia tai artikkeleita (59 %), osallistumalla lähialueen talkoisiin (56 %), auttamalla lähimmäisiä (44 %), ottamalla yhteyttä päättäjiin (41 %), toimimalla järjestössä (31 %) ja ottamalla osaa kunnan järjestämiin tilaisuuksiin (29 %).
- Eniten suomalaiset käyttävät vapaa-aikaansa yhteisten asioiden hoitoon taloyhtiöissä, lasten päivähoitossa ja koulussa. Osallisuusaktiivisuus on pienissä kunnissa suurempi kuin suurissa kunnissa. **Passiivisin ryhmä on yksinasuvat työttömät.**
- Asioita, joihin vuoden 2011 kyselyssä haluttiin vaikuttaa, olivat erityisesti oman alueen terveystalot, vanhusten asema ja nuorten tilanne. Huolestuneita oltiin myös yleisestä eriarvoistumiskehityksestä ja maahanmuuttokysymyksiin liittyvästä kissanhännänvedosta.

Saisinko ehdottaa...

Kyselyn avovastauksissa oli paljon ehdotuksia palveluaukkojen täyttämisestä ja huolestuttavien kehityssuuntien oikaisemisesta. Me SOSTEssa olemme myös miettineet yli 180 jäsenjärjestön voimin hyvinvointipoliittisia uudistuksia. Kokosimme tähän muutamia mielestämme kiinnostavia ja harkitsemisen arvoisia ehdotuksia.

"45-vuotiaana pitäisi vielä kelvata työmarkkinoille, mutta ei kelpaa edes työvoimakuntoutukseen."

nainen, 46

Vapaaehtoistoiminnasta opintopisteitä

Yhteisöllisyyden merkitys hyvinvoinnille käy selkeästi ilmi Kansalaisbarometrin tuloksista – miksi emme siis kannustaisi osallistumiseen, auttamiseen ja yhteisistä asioista välittämiseen jo lapsesta lähtien? Järjestöjen, seurojen ja yhdistysten toimintaan osallistumisen kynnystä voidaan madaltaa tunnustamalla vapaaehtoistyön merkitys kou-

lutusorganisaatioissa. Osallistumisesta yhdistyksen toimintaan, kampanjaan tai talkoisiin voisi saada suorituksen tai pisteitä jo perusasteen opinnoissa.

"Yhdessäolo rentouttaa paremmin kuin paraskaan hieronta."

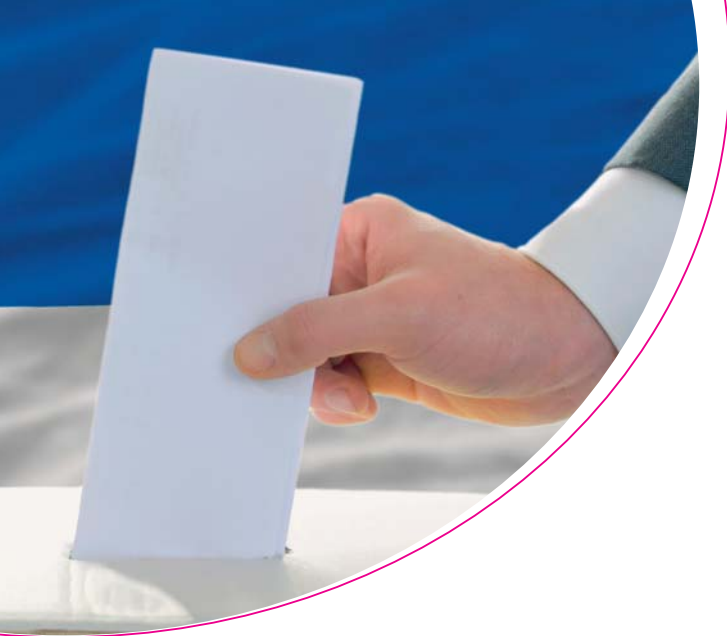
mies, 87

Työttömille oma "työterveyshuolto"

Jos työttömäksi jääneiden terveyspalveluihin kiinnitettäisiin enemmän huomiota, pahoinvoinnin kasautuminen voitaisiin ehkäistä ja vähentää myös syrjäytymisen riskiä.

Panostakaa selkeään tiedotukseen

Mielikuvat julkisista palveluista ovat huonommat kuin niiden käyttökokemukset – palvelut itsessään ovat siis parempia kuin niitä käyttämättömät luulevat. Viestinnän ammattilaisia on paljon työttömänä. Heidät voisi palkata selkeyttämään sosiaali- ja terveyspalvelujen kieltä, parantamaan lomakkeita, kehittämään verkkopalveluja ja tehostamaan palvelujen haku- ja käyttöprosesseja.

Työ merkitsee paljon muutakin kuin rahaa

Nuorten pitää oppia tekemään työtä ja toimimaan työyhteisön jäsenenä. Osatyökykyisille pitäisi löytyä työpaikkoja (86 % vastaajista kannattaa ajatusta). Töitä voisi jakaa/puolittaa niin, että työn syrjässä olisi useampi kiinni.

Eläkeläiset ovat resurssi

Kuka kysyisi hyväkuntoisena eläkkeelle jääviltä, milaista sisältöä he kaipaavat elämäänsä – ja antaisi mahdollisuuden toteuttaa haaveet. Meidän kyselyssämme 71-vuotias nainen vastasi: ”*Olemme voimavara ainakin lapsenlapsille.*” Monet eläkeläiset muistuttivat omasta panoksestaan hyvinvointipalvelujen tuottajina, ei suinkaan aina käyttäjinä. Eläkkeelle jääneiden toimintakyvystä kertoo se, että vaikka suurin osa (67 %) vastaajista vastusti eläkeiän korottamista, sitä kannattivat useimmiten eläkeläistaloudet.

SOSTE ehdottaa:

Kehittäkää kuntalaisille hyvät mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa

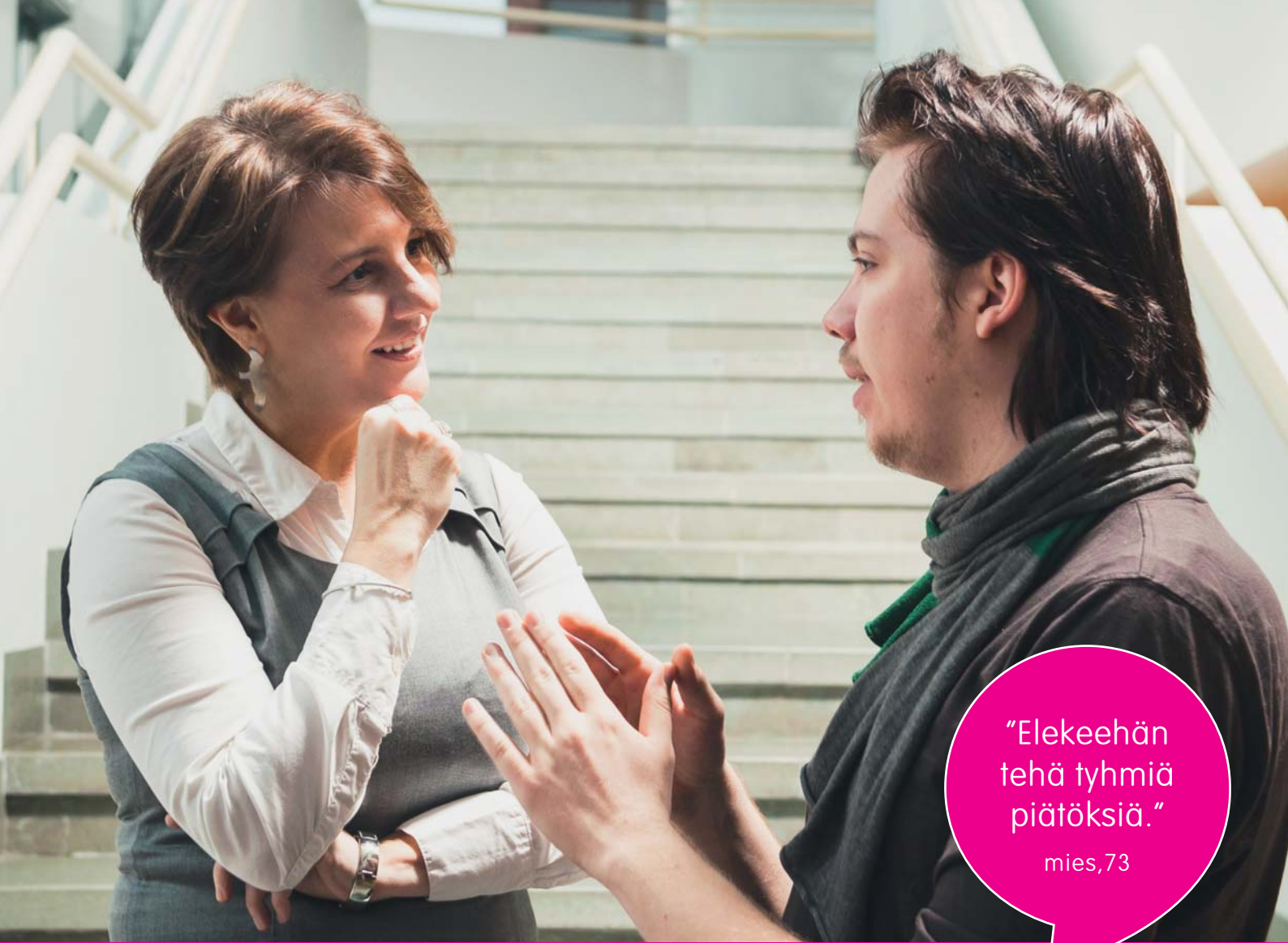
Ihmisillä ja heitä edustavilla järjestöillä on paljon kokemusta ja tietoa, joka on arvokasta palvelujen, asuinalueiden ja kunnan toiminnan kehittämisessä. Viisas päättäjät ei jätä käyttämättä tätä asiantuntemusta sekä ihmisten halua osallistua ja vaikuttaa.

Myöntäkää toiminta-avustuksia ja maksuttomia tiloja paikallisyhdistyksille

Yhdistykset tarjoavat ihmisille yhteisön sekä toiminta- ja työllistymismahdollisuuksia. Niiden toiminta on hyvinvointia ja terveyttä edistävää. Monille yksinäisille ja vaikeassa elämäntilanteessa oleville yhdistykset ovat ainoa paikka saada apua ja tukea. Kunnalle yhdistysten tukeminen on myös taloudellisesti kannattavaa: yksi yhdistystoimintaan sijoitettu euro tuo kuusi euroa takaisin.

Tehkää päätöksiä yli yhden talousarviokauden

Hyvinvointitalouden kannalta on välttämätöntä luoda päätöksentekoon pitkäjänteisyyttä. Sosiaali- ja terveyspalveluihin ja ihmisten hyvinvointiin käytetyt rahat ovat investointi tulevaisuuteen. Lyhyen aikavälin säästöjen tavoittelu esimerkiksi lastensuojelussa voi tuottaa kovat kustannukset jatkossa.

“Elekeehän
tehä tyhmiä
piätöksiä.”

mies,73

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Society for Social and Health

Tässä julkaisussa puhutaan selvää suomea siitä, miten suomalaiset voivat. Ääneen pääsevät myös maan hiljaiset; ne joille pahoinvointi ja huono-osaisuus kasaantuvat. SOSTE on koontunut tuhansien tavallisten kansalaisten mielipiteet Sinulle päätöksenteon tueksi. Eihän hyvinvointivaltiossa tehdä päätöksiä kansalaisia kuulematta – eihän?